

CURIOSITATS DE CATALUNYA

(setmanal)

Redacció i Administració:
Barcelona. - Riera Alta, 61

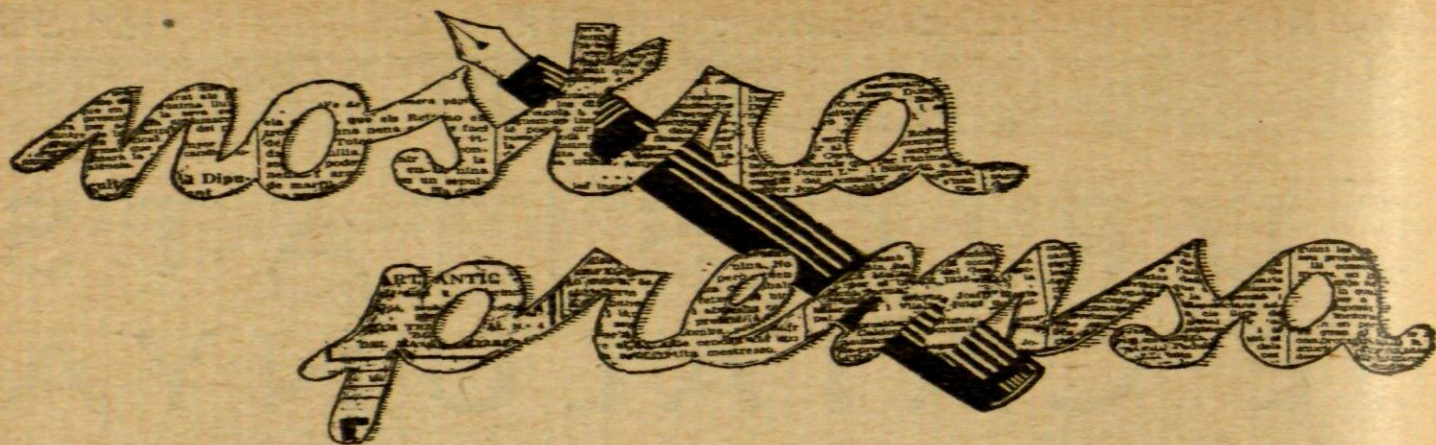
P R E U :

Número corrent	25 cèntims
Subscripció semestral	6 pessetes
Subscripció anual	10 pessetes

S U M A R I

Nostra Premsa, pàg. 290. - Una locució popular, pàg. 292. - Camins antics de Sabadell, pàg. 293. - Les muntanyes de Catalunya, pàg. 297. - Contes vells... forjats de nou, pàgina 301. - Anecdolari català, pàgina 304. - Folklore, pàg. 305. - Fets històrics, pàg. 306. - Les danses populars catalanes, pàg. 307. - Mollerusa, pàgina 309. - Anecdolari català, pàgina 310. - Els Cognoms Catalans, pàg. 311. - Anecdolari català, pàg. 312. - Gràfics, pàgina 313. - Catalans notables, pàg. 314. - Una locució popular, pàg. 316. - Catalans a l'Aragó, pàgina 317. - Entreteniments Instructius, pàgina 320.

«L'INSTANT»

EN les pàgines de CURIOSITATS DE CATALUNYA i en aquesta mateixa secció, s'han publicat l'història i les notes bibliogràfiques de diferents diaris barcelonins ja desapareguts, escrits en llengua catalana —«La Ciutat», «Diari del migdia», «Avui» i «La Nau»*—. Seguint la nostra norma de parlar als nostres lectors dels diferents aspectes del nostre periodisme i continuant la sèrie començada, avui parlarem d'un altre diari català també desaparegut del periodisme barceloní: «L'Instant».

El primer número de «L'Instant» sortí a la llum pública el dia 1 de gener del 1935; constava de vuit pàgines a 7 columnes, format 600 X 400 mm. La impremta estava establerta al carrer de Ferlandina, 9 i la redacció i administració a la Rambla de Canaletes, 2 i 4, 1º. La subscripció mensual, a tot Catalunya, costava 2'50 ptes.; el trimestre, 7'50 ptes., i el número solt, 10 cèntims. Més endavant aquests preus sofriren un augment: el mes, valgué 3'50 ptes.; el trimestre, 10'50 ptes., i el número solt, 15 cèntims.

Fa la presentació del periòdic, l'article «En començar», publicat en el primer número de «L'Instant» i del qual és el següent paràgraf: «Diari d'informació «L'Instant» ve a col·locar-se al marge de tots els interessos de partit, que d'altra part respecta. Res no planyerà a la seva amplitud periodística ni al seu millorament: però també no planyerà res a la

* Vegeu números 1, 5, 7 i 9, de CURIOSITATS DE CATALUNYA.

dels programes de ràdio de les emissores estrangeres i de l'estació barcelonina de «Ràdio Associació de Catalunya», a més d'interessants informacions referents a la Ràdiodifusió. També publica seccions dedicades a Cinema, Modes, Teatre i Música.

Després del 19 de juliol del 1936, «L'Instant» modifica el seu subtítol en la següent forma: «Diari de la nit. Controlat pel Comitè Obrer, afecte a la C.N.T.» i des de la data indicada la seva redacció també sofreix modificacions.

I en arribar el dia 25 de desembre del 1936, llegim en la primera pàgina del número de «L'Instant» corresponent a aquest dia, la següent nota impresa amb lletres destacades: «Degut a les dificultats per a obtenir paper, «L'Instant» deixarà de publicar-se momentàniament». Aquestes són les paraules amb què s'acomiada dels seus lectors aquest diari, que s'havia publicat gairebé dos anys, amb un total de 615 números.

JOAN TORRENT.

UNA LOCUCIO POPULAR

«*Fer-ne de verdes i de madures*»

En aquest món hi ha homes que quan es casen, que és l'edat de reposar-se, es casen perquè ja ho han fet tot, i com aquell qui diu, sense moure's de Barcelona i dels seus voltants, han corregut la Seca, la Meca i la Vall d'Andorra; perquè quan ha estat l'hora de fer la joventut no s'han volgut quedar curts i no han deixat res per verd, i no han volgut que fos dit que no havien fet tant o més del que hagi pogut fer un altre, i aquells són els que saben què és *fer-ne de verdes i de madures*, perquè com que n'han fet de totes i res no els ha espantat, poden dir ben alt que saben el que és el món i que quan es morin no els enganyaran de gaire.

UB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

F. PUJOLS.

Camins antics de Sabadell

(Acabament)

ALTRES CAMINS IMPORTANTS

HEM cregut convenient fer esment també dels camins que passen pel terme de Sabadell, sense entrar a la vila (1792). Aquests són el de Castellar del Vallès a Ripollet, i el de Terrassa a Barcelona.

El camí carener de Castellar del Vallès a Ripollet, el deixarem consignat en aquest breu itinerari: Surt del poble de Castellar del Vallès, pel carrer de Caldes, creua la carretera de Sentmenat, i es dirigeix pel darrera del cementiri i, al poc, deixa, a l'esquerra, el camí que va a Sentmenat i a Caldes de Montbui. Seguint per entre el bosc i sempre per la carena, bifurca alternativament amb els camins que van a Càn Amatller, Càn Casamada, Càn Torrents, i Càn Vilar, a la part dreta, i Càn Faixero, a la part oposada. Passat el bosc de Càn Vilar, seguint per entre camps i vinyes, es passa molt aprop de les cases de Càn Manent i de Càn Domènec, les quals són a la part esquerra del camí, tot seguit travessa l'actual carretera de Sabadell a Sentmenat i a Caldes de Montbui, i arriba al pla del santuari de la Salut.

En el pla esmentat, travessava l'antic camí de Sabadell a Sentmenat, i a Caldes de Montbui.

Del santuari de la Salut a Ripollet, el camí quasi continua la mateixa direcció anterior per anar a passar pel darrera el cementiri de Sabadell; abans d'arribar a aquest, segueix pocs metres el camí vell a Palau Solitar, i després tot seguit es creua amb el de Polinyà. Passat el cementiri, travessa la carretera de Granollers, i molt més avall el camí vell, procedent de Sabadell, per anar a Polinyà i a Granollers; al cap de poc s'ajunta amb el camí que va a Santiga, Perpètua de Moguda i Mollet, aprop deixa a la part dreta el que va a Càn Roqueta (casa distant) i després més avall, a l'esquerra, l'esmentat de Santiga.

El camí de Ripollet, va a trobar la carretera nova de Mollet, la qual travessa a poca distància; deixa a la dreta la casa de Càn Llobateras, i molt més enllà

passat el bosc el castell de Pinós (Barbarà). Passat l'esmentat castell, el camí es creua amb la carretera de Ripollet a Santiga, i es decanta vers l'esquerra; després d'un bon curs per entre camps i vinyes, va a trobar la casa de Càn Salvatella, i aviat arriba al poble de Ripollet.

El camí de Terrassa a Barcelona l'hem esmentat en les ressenyes dels camins de Sabadell a Terrassa, i el de Barbarà.

LES RUTES DELS RAMATS (1)

En la vila de Sabadell, i en tot el seu terme, les autoritats i gent entesa, determinaven els camins que calia que seguissin els ramats que venien de muntanya per tal d'hivernar en terra baixa.

A l'arxiu municipal es troba la darrera ordenació que data del 1863, la qual indica els cinc camins ramaders que es podien utilitzar en el terme, tant d'entrada com de sortida.

Aquests són: El camí carener de Castellar del Vallès (per la serra de la Salut) cap a Ripollet o Perpètua de Moguda.

De la sortida del camí vell de Sabadell a Perpètua de Moguda, fins a trobar el camí carener de Castellar del Vallès a Ripollet.

El camí de Barbarà (que va a Sardanyola i Barcelona).

L'antic camí de Pins del Vallès, que passa prop de Sant Quirze de Galliners (utilitzat també per anar a Rubí).

El camí de Caldes de Montbui, i des del pla del santuari de la Salut, per anar també cap al cantó de Polinyà.

* * *

Alguns dels nostres avis recorden encara aquestes rutes dels ramats i pels carrers que passaven: Esmentem-los:

Els que venien de Caldes de Montbui i Sentmenat

(1) Si els camins antics han estat ressenyats segons un plànol de Sabadell de l'any 1792, les indicacions que fem de les rutes dels ramats, com observarà el lector, són descrits respecte a un temps molt més posterior a l'any esmentat.

seguien pels carrers de la Salut, les Valls, d'en Font, i Sant Cugat, i al revés si s'esqueia que marxaven.

Si entraven per la Creu Alta, venint de Matadepera o Terrassa, i anaven cap al cantó de Sentmenat i Caldes de Montbui, o bé cap a Polinyà i Granollers, en ésser a la Via Masagué, dit algun temps carrer de Manresa, es dirigien pel que és carrer de Vilarrúbies per trobar-se amb el camí vell que sortia de Sabadell, per anar a Sentmenat i Caldes. Els que anaven a Polinyà i Granollers, de l'esmentat camí passaven aproximadament per l'actual carrer de Covadonga, per anar a trobar l'antic camí de Polinyà. i més avall el de Perpètua de Moguda i a Mollet.

Per anar a Pins del Vallès, Rubí, Sant Quirze de Galliners pels que venien de Matadepera o Terrassa entrant per la Creu Alta, seguien el curs dels de Caldes de Montbui i Sentmenat, això és, passant pels carrers de les Valls, d'en Font, i Sant Cugat.

Com es veu, es tenia prohibit el pas dels ramats pels carrers centrals de la vila, així, per exemple, El Raval, Convent, Sant Josep, Plaça Major, Rosa, i alguns altres.

ELS NOUS SERVEIS DE COMUNICACIÓ. - EL FERROCARRIL.

En cada descripció dels camins antics, hem fet esment de les noves construccions de carreteres; el ferrocarril, que ha estat un mitjà altament important per la comunicació, creiem també molt útil en exposar-lo.

El servei de Sabadell a Barcelona, va ésser inaugurat el dia 5 de febrer de l'any 1855.

Aquest trajecte fou el principi de la via ferrada entre la capital catalana i Saragossa; aquí bifurcava en la que anava a Madrid i les altres poblacions del nord de la península.

* * *

El 2 de juny de l'any 1922, s'inaugurà, amb el tren que sortí de Barcelona a les 5'15 del matí, l'actual línia dels «Ferrocarrils de Catalunya».

Aquesta relació entre Sabadell i Barcelona per Sant Cugat del Vallès, ara anomenat Pins del Vallès, ha estat una gran millora per a tots els pobles del referit trajecte.

Hem descrit els itineraris dels camins antics de Sabadell, que la major part trobem del tot deserts i xaragallats a l'acció destructora dels anys i els elements; si bé es conserven encara en algunes parts en majestuoses amplàries, que recorden aquells temps en què es trobaven amarats de poesia i que eren el dolç consol del caminant.

Sempre hem donat gran importància a les rutes antigues, les quals han estat l'origen dels poblats, o, si no, fixem-nos bé, i veurem com la major part han estat formats en els encreuaments o en el llarg dels camins. Així esdevenien els hostals, es formaven altres cases, es construïen esglésies, i amb els treballs dels seus habitants, de mica en mica en creixia un petit poble, una vila, una ciutat...

Amb les evolucions a través dels anys, pels millo-raments dels pobles per tal de facilitar amb més rapidesa el transport, o, millor dit, la vida comercial, industrial i agrícola, construïren els ferrocarrils, i noves carreteres, i amb aquest pas vers el progrés, els camins rals i ramaders queden a l'abandó.

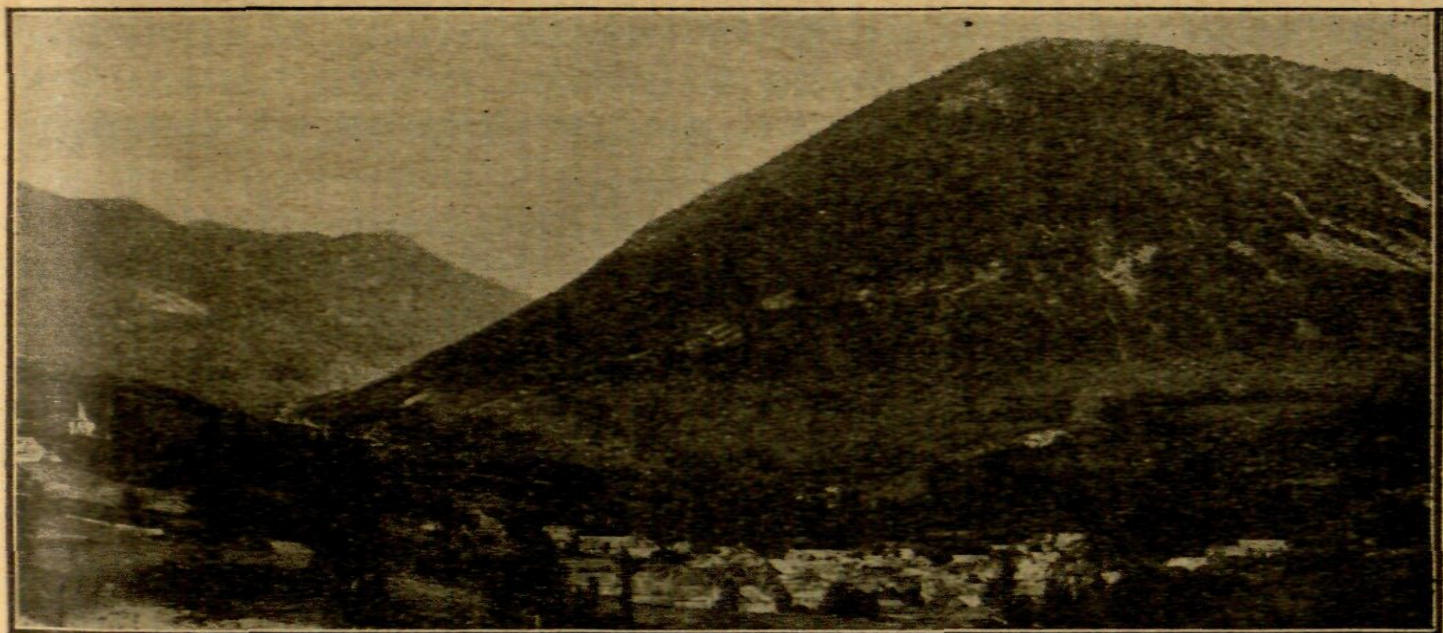
Si aquests camins les generacions passades els havien gaudit ben animats pel trànsit, especialment pels traginers i cavalleries, per l'harmonia dels esquellerincs dels ramats, el retruny de les rodes de carro a voltes acompanyat pel balandreig del carreter, o els espetecs de la frisel·la. Ara si els seguïu i mireu a terra, en la major part no hi veureu ni un solc de llanda, ni una impressió de ferradura, ni un rastre de vianant; solament en queda el record, i, per cert, cada dia més esfumat, o alguna altra referència, ja sigui en descripcions de terrenys o en fets històrics.

Els excursionistes, aficionats a la història o al folklore, per aquests motius diem que se'ns posa cada dia més espessa la calitja, i es fa més difícil nostra tasca de recerques i d'investigacions.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Documentació General

FRANCESC GOSALBES I CASTAÑÉ.

(De «Amics del Folklore de Catalunya»).

Panorama pireneenc.

Les muntanyes de Catalunya

XXIX

PIC DE L'INFERN

RIBES, aquest poblet encerclat en la vall de son nom, no podia quedar endarrera per aquesta nova excursió, i és d'aquesta vila d'on emprenem la marxa. En totes les excursions d'aquest indret de Pireneu, aquest poble hi juga un paper de primer ordre, com s'ha pogut constatar en les nostres descripcions.

I naturalment, sortim de Ribes en direcció a Núria, i d'aquí cap a les Fonts del Fresser, amb el camí descrit en l'anterior excursió del Puig de Bastiments.

Un xic enllà d'aquestes fonts, camí de Núria amunt, es troba un corrent d'aigua caudalós, que baixa adelerat entre el rocós pedregam. Deixem el camí, i anem pujant fadigosament i per terreny encrespat, al costat del curs de l'aigua, fins a trobar el seu naixement, les altes fonts del Fresser.

Aquestes fonts són manantials molt abundosos, d'aigua gelada i riquíssima. Aquests són els naixe-

ments més alts, les veritables fonts del Fresser, encara que les situades al camí de Núria portin el seu propi nom. Sens dubte porten el nom, degut a ésser més conegudes i freqüentades, per trobar-se en l'esmentada via. El lloc és admirable.

Des de les Fonts, tan sols cal anar escalant els aspres grenys i desballestades tarteres de la trencada massa del Pic de Fressers que amaga darrera seu l'aguda punta del Pic de l'Infern.

El camí, per moments, va fent-se més difícil; la visió natural és espantosa; enderrocs i més enderrocs és tot el que es troba en aquests indrets; no obstant, el nostre esperit excursionista no decau un sol instant; el nostre desig d'arribar al cim del Pic de l'Infern es fa per moments més intens; voldríem ja ésser a dalt, però les nostres forces són més moderades que el nostre pensament.

El Pic de l'Infern se'ns mostra altiu, poderós i tètric, com volent desafiar la nostra voluntat, acabant de completar l'aterrador espectacle la immensa i espantosa visió de conjunt. Aquests indrets, com els de la Collada de Carançà, sembla que siguin terrenys habitats per monstres esgarrifosos, tenint per decorat immens l'eterna desolació.

I així, amb aquest estat de coses, passem per l'aresta que uneix el Pic de Fresser amb el Pic dels Gorgs, sobre la descomposta ossamenta dels gegantins penyalars.

El punt de mira és interessant, sobre la devastada Coma dels Estanys, tota aspra i desolada, rublerta d'immenses tarteres, que formen en llurs reclots una munió de gorgs grans i petits, de coloracions molt diverses, segons les entonacions de les ombres que projecten els murallams que els enclouen.

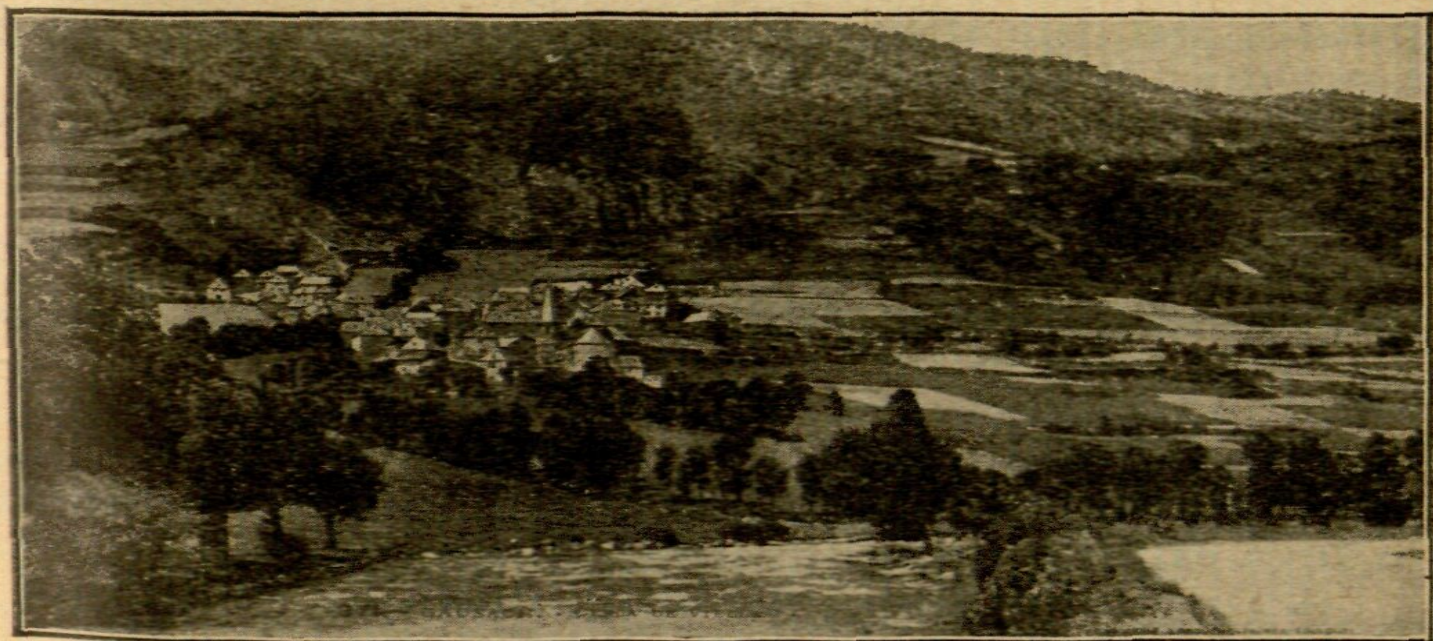
Guanyem el Pic dels Gorgs escalant la tartera. La visió esmentada, des del pic és més extensa, i els seus primers termes molt corprenedors.

I gairebé ens trobem ja al cim; solament ens separa el Collet entre el Pic del Gorgs i el de l'Infern, que s'alça majestuós i dret al davant.

El terreny és trencat i estarterat, arrapant-se pels esqueis i grops de les esquerdades penyes, que en la part trencada formen un esglaiador precipici.

Ensems estem en el Collet que separa les feréstegues comes de l'Infern, de Carançà i dels Gorgs, espantosament desertes i desolades. I comencem l'enfilada dret al cim, pel detritus lliscós i esmicolat, i per damunt de la clapissa acumulada.

La pujada final no és llarga, al contrari, és curta; tan sols d'uns 12 ó 15 minuts, i en tan curt espai i temps es posa a bona prova el nervi de l'excursionista, la seva voluntat i la seva resistència, per a portar-la a terme sense un cansament excessiu, ja que la pujada és una de les més accidentades i fortes.

Poble d'aquesta Comarca.

I sense novetat arribem al Pic de l'Infern, que s'aixeca alterós, separat del massís general de la carena; la seva constitució no és de roca *gneiss*, com en la carena, sinó de licorella trossejada i malmesa.

La seva aguda punta està a 2.870 metres d'altitud, avançada enfora de la carena fronterera. Es el pic més trencat i de més difícil accés de tot aquest costat de Pirineu, i la seva ascensió és, per tant, la més penosa i arriscada.

El seu panorama presenta un espectacle imponent de muntanyes descarnades, d'avencs horrosos, de gorgs esfereïdors i estanyols solitaris, de congestes de neu puríssimes i d'alçaments de penyals i rocam.

Domina la desfregada Coma de Carançà i els seus

escampats estanys arrecerats entre penyes trossejades i envoltats de cims de formes aspres i agudes.

Al Nord, obre la seva tenebrosa gola la feréstega Coma de l'Infern, d'aspecte aterrador, amb les seves enormes clapisses i el gran davassall d'esmicolat destritus; i el fons de tot l'immens esboranc, corre el riu de Carançà.

Als costats es redrecen muntanyes gegantines, el Puig de Bastiments, els aguts esquenalls dels Gorgs i els Cims de la Vaca, amb els quals s'hi ajunta per mitjà d'avets formidables.

Més enllà, la Fossa del Gegant, les capricioses puntes del Pic d'Eina i la massa del Puigmal, que emplen l'espai i limiten la vista.

Més lluny, a l'altra part de la plana de Cerdanya, s'obiren les serres de Carlit, el Puig Peric i les muntanyes de Fontviva.

Al front es destaca el Coll Mitjà, que uneix el Pic Redon amb l'isolat Puig de Gallinàs, d'on darrera d'ell sobresurten les muntanyes de Madres, les Corberes i el Canigó.

Cap a la nostra estimada pàtria catalana s'estén l'aspra comarcada de Fressers, que s'enfila de dret amb la seva estreta gorja, tancada pel Puig de Balandrau.

A l'esquerra s'encaren les muntanyes de la Coma, de les quals en sobresurt l'erichat Puig de Pastúria.

Més aprop, el Gra de Fajol s'alça orgullós i tivat, en la seva típica estructura.

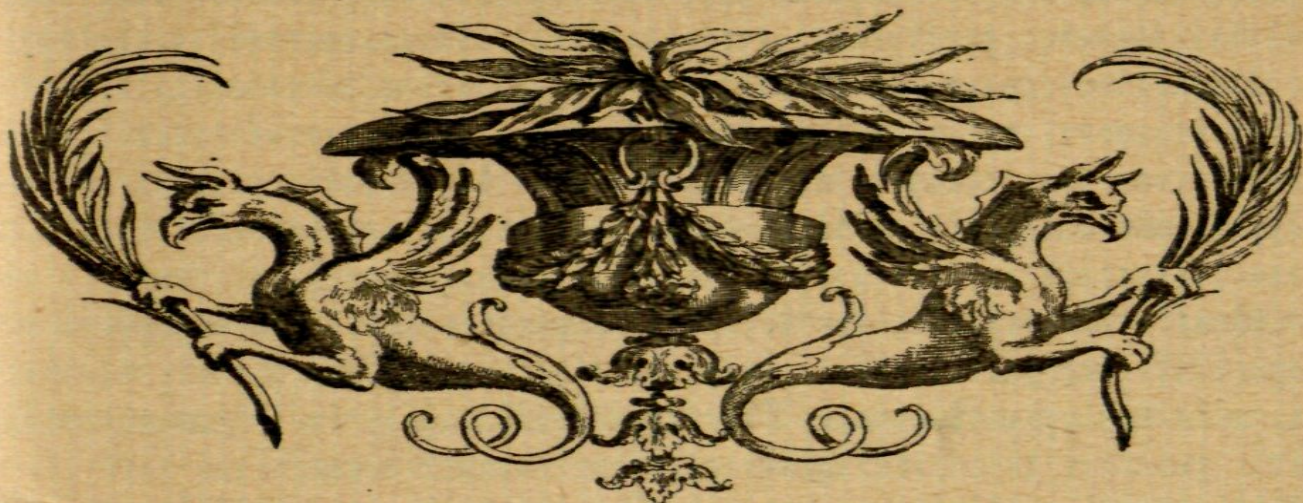
I finalment, més enllà de la Gorja de Fresser, i per dessobre el Coll de la Marrana, s'obiren valls i muntanyes de grandíols aspecte amb un desordre etern, perdent-se en l'immens horitzó; i a sol-ixent, en el difumat espai, la Mediterrània posa un punt festiu i final a la nostra extensa mirada.

I aquí acaba la nostra descripció, que, com heu pogut veure, és una de les excursions més interessants i fermes d'aquesta comarcada.

* * *

Al proper número us parlaré de la tradició de la Fossa del Gegant.

J. NADAL I RIBAS.

CONTES VELLs... FORJATS DE NOU

El cas de l'Eugènia

EL temps anava passant, però l'Eugènia no canviava gens ni mica. Era ben bé la mateixa de cinc anys enrera. Ella sempre havia estat *la nena* per als seus pares, *la germana gran* per als dos germans que totjust començaven a ésser homes, i *la teta* per la germaneta petita, aquella nena de cinc anys escassos, tan endiestrada com joganera, per a la qual l'Eugènia venia a ésser com una segona mare de tant com l'estimava i la contemplava. Podia dir-se, sense exagerar el més mínim, que la més petita de casa seva era l'ull dret de l'Eugènia.

La seva vida era casolana, la de la veritable donzella catalana. Vivia per als seus i n'estava contenta. La seva mare, la bona de la senyora Eulàlia, ja un xic d'edat i no gaire bona de salut, trobava en ella un ajut considerable en el que a les feines de la casa es referia. Podia estar descansada. Ella, l'Eugènia, desempenyava el càrrec de mestresseta de la llar a les mil meravelles, guiada, naturalment, per la seva volguda marona que havia esdevingut per ella una bona consellera.

No tenia amigues. En tota la seva vida no n'havia tingut només que una, que semblava molt amiga a judicar pel seu procedir, però que després, precisament quan l'Eugènia havia cregut indissoluble el llaç

de santa amistat que les unia, ella mateixa, també per la seva pròpia actuació, demostrà clarament que l'efecte que a simple vista semblava tan arrelat com sincer, era purament de conveniència. Quan l'Eugènia es donà compte de la forma que la seva amiga, de la que ella creia la seva amiga, la corresponia, pensà en deixar-la. I ho aconseguí, ben a desgrat seu, per això. Ara ja feia prop de dos anys d'ençà d'aquella separació i ni se'n recordava, o almenys mai no en parlava. Tanmateix, però, quin millor afecte podia trobar que el de casa seva?

Les seves diversions reflectien prou bé l'esperit de bona catalana que posseïa. Després de tota la setmana de vida casolana, de treballar per als seus a redós de l'escalf familiar, venia el diumenge i acompanyat del seu germà assistia a les funcions que de teatre català donava certa societat d'anomenada. Això a les tardes, perquè els matins els dedicava a la seva germaneta, a prendre el sol. I a l'estiu, durant les nits caniculars, aquelles nits que una renomada cobla donava escollides audicions de sardanes al bell mig d'una espaiosa plaça pública, per cert molt propera a la casa d'ella, l'Eugènia, hàbil sardanista, no hi deixava pas d'assistir-hi. Amb un petó i unes quantes abraçades conqueria la voluntat de la seva mareta per tal que l'acompanyés, després de sopar, a les ballades. Ho aconseguia sempre, car la seva mare no sabia negar-li res i també perquè ella hi gaudia veient divertir-se la seva filla.

En allà, en aquelles selectes audicions, fou on es presentà el cas insospitat, el cas que l'Eugènia volia aclarir, però que una veu interior, una veu molt fonda, que sortia del més pregon de la seva ànima, li manava fer el contrari en l'instant mateix que es proposava començar la seva actuació per tal de descobrir la incògnita. Aquella veu interior pogué més que els seus desigs, que la seva curiositat.

El cas en què es trobava l'Eugènia era ben original, originalíssim. Cada dijous, el dia que l'Eugènia trobava plaer en ballar la nostra dansa, rebia el mateix present. La sardana de ramells, indispensable i de tot punt necessària en tota audició, sempre havia passat per ella com si talment no existís o no es cele-

brés. Mai ningú no li havia ofert cap ramell. Com que no tenia amics, com que no interessava a ningú, no era gens d'estranyar. Doncs, precisament ella que no havia rebut mai la gentilesa de cap jove, ella que no recordava haver ballat la sardana de ramells amb un de ben formós i escaient lligat cuidadosament al cenyidor, es trobava que ara, en el que anava de temporada, cada vegada que acudia a les ballades, rebia el petit obsequi de mans infantils, de les quals, segurament, el gentil donant es valia per tal de poder-li fer arribar tan bonic present.

Per primera vegada en la seva vida, el pensament de què ella podia interessar a algú, l'escometé. I aquest sol pensament que vingué a illuminar, per un curt instant, la seva vida, tingué la virtut de fer-la envermellir, avergonyint-se ella mateixa d'haver tingut la gosadia de pensar en interessar, d'ésser estimada i estimar amb tot el cor i tota l'ànima.

Qui la voldria, a ella? Quin seria el jove que podent escollir entre les donzelles formoses i distingides, d'aquelles d'ulls encisadors i mirar suau, de cabell daurat i posat elegant, anés a posar l'esguard damunt d'ella, ella que no tenia la més mínima condició captivadora, que no posseïa cap de les qualitats amb què les altres damiselles s'honoraven? Cap, absolutament cap.

Però, mentrestant, les ballades anaven succeint-se i el misteriós donant no es cansava de trametre l'acòstumat obsequi que l'Eugènia agraïa des del fons del seu cor humil i ple d'il·lusió. El seu primer intent havia estat el de cercar, escatir, qui podia ésser la persona que de tal manera la distingia, però la temença que una vegada descoberta la incògnita pogués ésser per ella una possible desil·lusió, la mantenia quieta. Aquella veu interior que sortia del més pregon de la seva ànima li aconsellava silenci, i així el dolç encís que semblava portar amb ell el ramell d'obsequi, duraria més.

Els primers dies d'ésser-li tramès aquell ramell que venia de mans de les quals ella mai no hauria pogut sospitar, el moment de rebre'l era per ella d'una tan intensa emoció que l'enrojolava tota fins arribar a l'extrem de veure's impossibilitada de donar

les corresponents gràcies al petit missatger. Però el que els llavis no podien dir a causa de la gran joia que l'embolcallava, ho expressaven prou bé els ulls, aquells ulls seus de mirar suau, que tenien per fons la blavor de la mar en calma, els quals no eren altra cosa que el fidel reflex del cor i tot en obsequi a llur gentil mestresseta. Perquè si l'ànima d'aquella assenyada damisel·la radiava de joia i alegria, el cor bondadós que atresorava era curull d'aquell dolç benestar que s'observa quan es sap, o es creu, estimat per la persona a la qual s'aprecia d'una manera completament diferent de la que es professa als països, germans i familiars més pròxims.

JOSEP M.ª SALAS I JULIÀ.

(Acabarà).

Anecdolari català

Ignasi Iglésies, el dramaturg del poble, va ésser un home senzill i molt ingenu.

Una vegada, quan era regidor, anava a fer un discurs a l'Ateneu Obrer del carrer de Tallers, i hi anava amb taxi.

Un urbà va detenir aquell vehicle perquè el xòfer anava contra direcció, però el guàrdia, en adonar-se que l'ocupant del taxi era el regidor Iglésies, molt humil, va dir-li:

—Ah! Es vostè? Tiri endavant, tiri endavant.

La gent contemplava l'escena, i el xòfer anava a seguir el seu camí, però l'Iglésies, alt, digne, impetatiu, va exclamar:

—Enrera! Enrera!

El taxi va recular, i quan després el dramaturg explicava l'accident als nois de l'Ateneu Obrer, deia:

—I si haguéssiu vist com es va commoure el poble, en veure la meva acció!...

F O L K L O R E

PER tractar-se d'una vella cançó on s'hi esmenten els pobles de la costa, en reproduïm el tros que fa referència als pobles compresos entre Vilanova i Blanes, i que En Pellicer esmenta en la seva obra «Iluro».

Vilanova són bótes.

A Sitges ne són gitanes.

A Castelldefels són grocs
i a Barcelona són dames.

Al Besòs són passa-colls,
Badalona pany de tàpies,
A Mongat són calcinés,
i venen calç a fornades.

A Alella són cargoles
qu'els cargols ne treuen banya;
al Masnou són palangrés
que al ponent van a palangra.

A Premià són gafarrons,
A Vilassar pengem ases,
i a Mataró caps de bou
de les senyores bissarres.

A Caldes ne són nancés
i a Arenys s'emporten la palma;
a Canet són figatés,
a Sant Pol són gent de manta.

A Calella són cadells
i a Pineda males cares,
a Malgrat són carbonés,
venen lo carbó a la platja;
a Blanes són flassaders,
paguen lo dot amb flassades, etc.

Aqueixa cançó fou dictada per un pilot de Mataró.

JOSEP.

De la guerra dels Segadors

LA guerra que sostenien els catalans contra Felip IV, començava a prendre un mal tomb per la terra; dotze anys feia que lluitaven els catalans per a separar-se d'Espanya, que llavors era la nació més poderosa de la terra.

Si de primer antuvi, o sia després del Corpus de Sang de l'any 1640, a Barcelona obtingueren, els catalans, alguns avantatges, després de tants anys de lluita, la sort, com he dit, se'ls girà i l'exèrcit castellà poc a poc s'anava apoderant de Catalunya, posant Barcelona en situació molt apenada i sense gaires possibilitats de rebre socors dels pobles veïns, que es trobaven exhaurits sense armes ni municions.

I en aquest estat de coses, el 20 de setembre del 1652, les tropes castellanques posaren setge a Mataró.

En assabentar-se de tal fet el patriota Galceran de Pinós, des de Llinars trameté tot seguit la poca gent que li restava per ajudar els assetjats, ensems que tractava d'aixecar en armes el Vallès i la comarca d'Arenys, cosa que no pogué realitzar per manca de diner i municions.

Com que no podia menys de succeir, Mataró no pogué resistir amb els escassos elements que tenia, i el 27 del mateix mes, les tropes castellanques del marquès de Mortara entraven a la ciutat.

El mes següent caigué Barcelona; a la qual cosa seguí la total submissió de Catalunya a Felip IV.

Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

JOSEP.

El ball de les morratxes

AQUEST ball és típicament del Maresme; encara que també es ballés en alguns pobles de l'interior, nasqué en la nostra costa, i pels costenys venia a ésser ço que és la Sardana a l'Empordà i el ballet a l'alta muntanya catalana. Avui es pot considerar com a totalment desaparegut; a Mataró fou un dels primers llocs en què desaparegué, subsistint encara bastants anys en els pobles petits en contínua davallada; no fa pas molts anys que de tant en tant encara se'n feien alguns.

Era dit de les morratxes per ésser absolutament necessari per a ballar-lo, un objecte de vidre anomenat Morratxa; consistia en una espècie de copa tancada de dalt en forma de globus, d'on eixien varis brocs retorçats, tenint a la part de dalt un forat com del tamany del d'una ampolla, per on es tirava el perfum; n'hi havien que estaven profusament ornamentades amb relleus de vidre sobreposats, fent capriciosos dibuixos; el forat de dalt es tapava, quedant solament els petits forats dels brocs per on eixia l'aigua d'olor en brandar la morratxa.

Aquest ball es feia, ballant en primer terme els organitzadors, o sien els macips i les macipes; mes serà millor que, en lloc d'explicar-vos-ho jo, ho deixi fer a En Francesc Ubach, qui en el seu romanç «La macipa», publicat en el seu llibre el *Romancer Català*, ho descriu d'una manera insuperable; ací va aquest fragment:

Romp la dansa. Los macips,
sens deixar de la mà esquerra
la morratxa que, per ell,

la Macipa un Maig n'ha feta
de plomalls, cintes i flors,
soguilles, anells i perles;
la giravolta galant,
fa cortesia i comença
ell a ruixar-la d'olors
i a trencar morratxes ella,
que va allargant-li el macip
un cop buidas, posant d'esma,
per no donar-li un menyspreu
en no acabar a parelles;
i després nou giravolt,
nova cortesia, deixen
les macipes, i per tots
la dansa al moment comença.
Qui vol fer trencar morratxes,
prega a un macip que li trega
la minyona que li plau;
aquest la treu i li entrega
amb tota la cerimònia
de què abans ha dat exemple,
i va omplint-se l'envelat
d'encisadores parelles, etc.

Fent-se el ball general en la mateixa forma que en el dels macips i les macipes, aquestes també el podien ballar el ball general, mes no els macips, que es cuidaven de treure a ballar les noies que els hi demanaven; l'acte de trencar morratxes es podia repetir tantes vegades com volgués el ballador o li permetés la butxaca, doncs cal convenir que d'engrescar-s'hi massa resultava un xic car.

En els pobles de l'interior es feia bastant diferent que a la costa, no trencant-se les morratxes; amb una sola, n'hi havia prou per tants balls com es volgués.

UNB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

JOSEP.

Mollerusa.-La Font del Duran.

M o l l e r u s a

AQUESTA vila, que abans d'ésser traspassada pel Canal d'Urgell, no arribava ni a la categoria de llogarret, és avui la que irradia tots els pobles de la contrada, considerant-la tothom com a Regina i Capital de la Comarca Urgellenca.

Situada al bell mig d'aquesta immensa planúria, les terres de la qual no es cansen de produir fruits de tota classe i amb abundor extraordinària, és com una foguera que senyala la traça als demés pobles urgellitans; i ací acuden, com en dia de romiatge, per a copsar el regust de les diferents manifestacions d'esperit terral que en tot temps, i a desgrat de nostres enemics, s'hi han conreat i s'hi han arrelat.

D'entre tots aquests esclats de sentiment de pàtria, però, cal fer esment d'aquells Jocs Florals del maig de l'any 1923 organitzats per la redacció del periòdic «Urgell-Segarra», a quina festa va concórrer Catalunya tota, essent guanyador de la Flor Natural el poeta Octavi Saltor.

* * *

Mollerusa s'ha fet gran molt aviat. Per això es troba mancada d'elements absolutament necessaris sense els quals no pot dir-se amb raó que és la Capital d'Urgell.

La construcció de voreres. Un servei de recollida de les escombraries. Una xarxa de clavegueres. La renovació de les canyeries de conducció d'aigua per a beure, i un lloc destinat a mercat a resguard de la pluja.

Jo, com a fill d'aquest poble, faig vots perquè totes aquestes millores pugui veure-les realitzades a no trigar, sense les quals no podrem dir mai, com insinuo més amunt, que Mollerusa sigui actualment la Regina d'Urgell.

ISIDOR TÁSSIES.

Anecdolari català

Quantitats d'anècdotes s'expliquen d'en Santiago Rusiñol; una d'elles és que, juntament amb el pintor Casas, posaren en una parada de fira un escampall de peces de duro i cridaven:

—Duros a quatre pessetes! Duros a quatre pessetes!...

I el més còmic del cas, és que no en vengueren ni un.

UAB
Biblioteca d'Història i
Biblioteca General

Els Cognoms Catalans

(Continuació)

EL fet que cada persona tingués un sol nom personal, i, per altra banda, el reduït nombre de paraules que formaven el que podríem anomenar vocabulari patronímic de la llengua, donaren lloc a moltes confusions, puix que es donava el cas d'haver-hi en moltes localitats diverses persones que responien al mateix nom.

Per tal d'aminorar en el possible aquest inconvenient, a mitjans del segle x apareix el segon nom. Aquest segon nom no era altra cosa que un nom personal dels ja coneguts, aplicat a una persona que originàriament en tenia un altre, i degut a això és possible de llegir en els documents d'aquell segle i en els del següent, noms personals com *Ansulfus que vocant Marchuzio*, *Oliba que vocant Wilem*, *Sabado que vocant Mirone*, etc.

En el segle xi comencen a aparèixer altres menes de noms. Es tracta de qualificatius referents al cabell, color de la pell, conformació del cos o defectes físics. Ells han donat origen als cognoms Ros, Roig, Calvet, Negre, Blanc, Bru, Quadrat, Petit, Gras, Magre, Morrut, etc.

Hi ha, a més, els veritables motius o malnoms aplicats a diverses persones, dels quals no deriva cap cognom actual, però examinant documents dels segles xi i xii en trobarem alguns com Cap de Ferro, Llengua d'Oca, Ull de Llebre, Cap de Gat, etcètera. Més tard, però, quedaren com a cognoms alguns motius relacionats amb animals i plantes com Cuc, Conill, Porcell, Romaguera, Cirera, Castanyer, Noguers (per corrupció deguda a la nostra pròpia fonètica, Nogués), Pi, Roure, Alzina, etc.

Dintre del mateix segle xi, fou introduït el costum d'afegir al nom d'una persona el del seu pare mitjançant la fórmula Arnal fill d'Ervigi, Ramon fill de Sariol, o bé Vives fill del difunt Guillemon, Bertran fill del difunt Ponç, etc. Més tard es suprimí la indi-

cació «fill de» i quedaren els noms en la forma Esteve Ponç, Berenguer Arnal, etc.

També era indicada la filiació mitjançant l'afegiment al nom del pare de la terminació *ucius*, en la forma Aurúcius, Marchúcius i Bonúcius, que han donat els cognoms Arús, Marcús i Banús.

Una altra forma de determinar la personalitat d'un individu en aquella època, fou la de designar, junt amb el nom de fonts, el de la seva professió o bé el de la seva residència. Així s'expliquen el sens fi de cognoms existents, de caire geogràfic o professional. No cal pas que els esmentem, puix que són a bastament coneguts.

GABRIEL NOGUÉS PAHÍ.

(Acabarà).

Anecdolari català

Una vegada, el que fou popular actor Parreño, actuava amb la seva companyia en una població de segon ordre, i el públic responia.

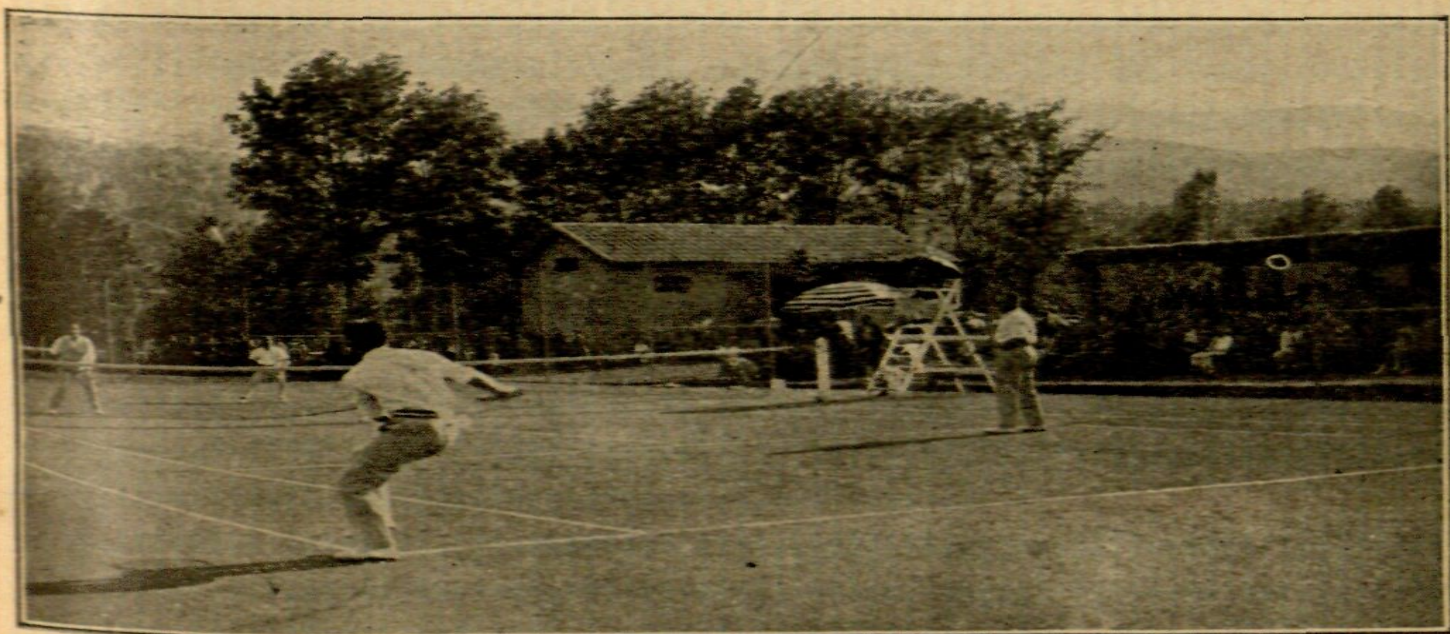
Una nit representava un drama de capa i espasa. En el primer acte, l'acció passava en un bosc i el fons de l'escenari era un terreny accidentat. Els maquinistes l'havien construït amb escales, rampes i taulons.

Mentre En Parreño recitava un dramàtic soliloqui, dos actors, per tal d'estalviar personal, entre caixes i dalt d'una rampa, executaven la tempesta que l'obra indicava. L'un disparava llampecs de pegagroga i el company, amb un bombo, imitava els trons. El públic, que escoltava devotament el desesper de l'actor, tot d'una trencà una rialla que desencaixà En Parreño, el qual mirà al seu entorn... Catàstrofe! L'actor que feia els trons, actuava amb tant de defici meteorològic, que el bombo li fugí de les mans i per entre les roques del fons de l'escena, tan aviat majestuós com trontollant, baixava l'instrument fins a aturar-se davant la barraqueta de l'apuntador.

Compteu quin veritable desesper, el d'En Parreño!

Camprodon. - Pèrgola al Camp d'Esports.

Camprodon. - Una partida de tennis.

Francesc de P. Sánchez i Gavanyach

Fou aquest il·lustre pianista i compositor un dels mestres que més remarcablement contribuï al renaixement musical català. Un nombre considerable de deixebles, en llur majoria de les classes del Conservatori del Liceu, que ell tan atinadament dirigí des de la mort del mestre Balart, varen rebre els seus profitosos consells, i hem de fer notar que el mestre Sánchez era un profund coneixedor del tecnicisme musical, així és, que molts que en els nostres dies són artistes remarcables, i que, certament, fóra llarga la llista de llurs noms, tingueren el goig d'estudiar sota tan experta direcció.

La personalitat del mestre Sánchez Gavanyach dins la cultura musical de Catalunya era de gran relleu, car si bé és cert que no donava a conèixer en els seus darrers temps les seves obres fora del recinte de l'Institut que dirigia, en la seva joventut havia obtingut èxits populars suficients per a donar un gran prestigi al seu nom. Més tard es dedicà amb preferència a l'ensenyança, i se li deuen obres de pedagogia musical basades en els fonaments del més pur classicisme, que tant honoren el seu autor com a la seva pàtria.

Sota el doble aspecte de compositor i pedagog el mestre Sánchez es féu mereixedor de la més alta estima, i a les planes de la nostra història han de veure's enlairats els admirables fruits del seu talent, que no són únicament les seves composicions de savi tecnicisme, sinó, també, les excel·lents ensenyances que guiaren prop de quaranta anys a una munió immensa d'artistes novells.

El mestre Sánchez pertanyia, per la seva educació artística i pels ideals preconitzats en les seves obres

didàctiques, a l'escola dels vells operistes, que podríem anomenar postmeyerbeeriana; així és que li costava de transigir amb les reformadores teories de Wagner. Era, no obstant, un bon tècnic que posseïa vastos coneixements, que feren d'ell un músic sencer i un professor conscienciós.

Deixant a part els seus nombrosos deixebles del Conservatori, podem dir que la seva generació desconeixia per complet els mèrits del mestre Sánchez, perquè fora d'aquell centre cultural enlloc més no s'executaven les seves obres,

Molt ens plauria de poder oferir una llista completa dels deixebles de tan il·lustre mestre, però, parlant sincerament, no disposem ni de temps ni d'espai per a poder-ho dur a terme; esmentarem només en aquestes ratlles alguns dels que més sobresurten: A. Buyé, F. Alonso, E. Ainaud, M. Davalillo, M. Santpere, T. Partagàs, P. Depares, A. Aguilar, E. Borrull, J. Vidal, A. Juvés, E. Daniel, C. Rosich, L. Casagemas, M. Abella, J. Zamacois, P. Serra, M. Serra, A. Bonsom, M. Tobella, etc.

El nostre biografiat era tingut en gran estima, no sols a la seva terra natal, sinó també a l'estranger; ho prova el gran nombre de diplomes i medalles d'ací i de l'estranger que posseïa.

El mestre Francesc de P. Sánchez i Gavanyach veié per primera vegada la llum del sol a la ciutat de Barcelona el dia 6 de febrer de 1845.

El seu pare era un distingit professor de llengües, per tal motiu volia que el nen Francesc es dediqués per complet a la literatura; aquest, malgat demostrar gran facilitat, car era ben jove i dominava algunes llengües, va mostrar més interès per les coses de l'art que per les de la literatura.

Pere Llorens, mestre de l'església de Santa Anna i cèlebre inventor del sistema de relleu per a ús dels cecs, que tan de bé ha fet a la nostra terra, va fer adonar als seus pares de les condicions artístiques que el nen posseïa, i l'inicià en els principis de l'art musical des dels sis anys d'edat.

Als nou anys ingressà a les classes de música del Conservatori del Liceu, on estudià sota la direcció dels mestres Gili i Balaguer, i on féu notables aven-

ços i repetides vegades obtingué primers premis a les classes.

Comptava solament onze anys quan ja feia els delícies, amb la seva facilitat pianística, a un públic nombrós que es reunia a les vetlles per escoltar-lo en un cafè de la Barceloneta.

Era vers l'any 1862 quan acabava en el Conservatori del Liceu les classes de solfeig i piano, després d'un rigorós examen en presència de Francesc Frontera de Valldemosa, que es trobava accidentalment a Barcelona.

Estudià la composició sota la direcció del cèlebre mestre Gabriel Balart, sembla que per espai de dos anys.

Als Camps Elisis de Barcelona, l'any 1863, va estrenar-se la seva primera obertura *Minerva*, sota la direcció de l'eminent mestre Goula.

Aquest mateix any, havent mort el mestre Calvo Asensio, va dedicar-li una obertura, que estrenà al Teatre Principal de la nostra ciutat. L'any 1864 escriu una altra obertura a la memòria del gran mestre Meyerbeer, que estrenà al teatre del Liceu.

EZEQUIEL MARTÍN.

(Acabarà).

UNA LOCUCIO POPULAR

—

«*Fer els ulls - grossos*»

Hi ha moltes maneres de fer veure que no es veu el que no convé veure, perquè quan una cosa no convé, no convé, i no costa res d'aclucar els ulls o de *fer els ulls - grossos*, que, pel cas, és igual; perquè la qüestió és no veure, i més que res saber demostrar que mirant no es veu i que veient no es mira, que és el que fan més de quatre en més de quatre i més de cinc ocasions.

F. PUJOLS.

ARAGÓ.— Damunt l'empedrat tan aragonès d'aquest carrer de la mateixa ànima, milers de catalans hi han passat frisosos del Triomf de la Llibertat.

CATALANS A L'ARAGÓ

Què hi diuen i què hi fan

EN acabar el nostre treball inserit al número 51, pàgina 66, que intitulàvem «Catalunya, poble lliure.—La seva lluita per a una millor concepció de la vida», fèiem aquesta prometença: «Un altre dia podrem donar compte de les gestes que els catalans realitzen per terres que no són les seves».

I heus ací que ara és el moment oportú de fer-ho.

Un periòdic barceloní que surt a les nits, inseria un article força important sobre l'actuació dels guerrers antifeixistes que, per damunt de tot, són aimants de la cultura, de l'art i del progrés. Tres coses que, si a primera vista semblen divergents, en un estudi a fons, les trobarem ben unides i en un cos únic. Aquest tema, el dels homes que entremig de l'espetec de les bales i l'asfíxia de la pólvora no descuren el que ha d'ésser el patrimoni artístic del

poble, al mateix front, és el que avui ens fa moure la ploma. Gestes guerreres, facècies de campanya seran millor pel dia que hom vulgui fer el Llibre de la Guerra.

Però, tal com sona el títol, és precis fer un incís abans de llançar-nos de ple a l'assumpte a què fem esment. Es curiós, i com a tal interessantíssim, voltar en els presents moments per les terres testarudes d'Aragó. Arreu de les contrades «manyes», com un regueró d'aigua, el català hi deixa senyals del seu pas. Volem posar, per exemple, que ens trobem a Alcanyis —la foto de més amunt és d'aquesta ciutat turolense— on hi ha el quarter general de la Divisió «Macià-Companys», els dos Presidents de Catalunya. Pujant pel carrer que podeu contemplar, que ve a ésser l'entrada del poble, si s'hi va per tren a ell, en aquests dies de lluita entre el traïdor i el traït, ja no és aquell espectacle de temps enrera en què el veïnatge s'abocava a contemplar el pas i l'aspecte del nou vingut. Són catalans, catalans en gran nombre i converses en català les que hi sentiu. Són vives i contínues demostracions de la Catalunya que ha quedat a uns quants quilòmetres enrera, però que n'ha vingut un bocí prou ostensible per notar-la entre nosaltres.

Al cap d'amunt d'aquesta via estreta i costeruda, a la plaça de la Constitució, plaça d'estil anacrònic, les rotllanes de milicians catalans hi són a tothora. Sentiu converses que, ¿com no?, versen sobre els familiars que són a la terra pàtria. I sentim dir-hi, en una confirmació pletòrica de l'esperit indomable de la raça catalana, que triomfaran, que anihilaran el feixisme i deixaran rastre d'amor i de germanor entre els indígenes d'Aragó, perquè mai més no pugui oir-se que es blasma del caràcter fraternal de la Catalunya invicta.

* * *

Ben aparellat amb el que diuen els soldats de la Llibertat de la nostra Pàtria, hi va el que fan. I que fan, precisament, una labor en pro de la cultura, de l'art i del progrés. Segons el diari a què ens referíem més amunt, tantost l'acció de les armes sobre els

rebels que s'amaguen a les terres baturres esdevingué en una guerra amb tots els ets i uts, es creà immediatament una Brigada de Recuperació que tingué ramificacions a totes les columnes que es trobaven en lluita.

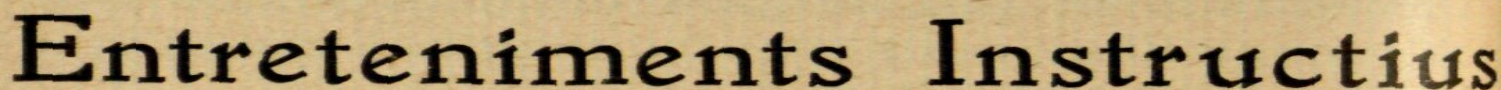
La missió d'aquestes brigades, que el mot recuperació ja ho diu ben clar, era i segueix essent la de salvar de la destrucció tot objecte d'art o cultural que hagués estat en mans dels opressors. I que per aquest motiu, més d'un inconscient intentava anorrear-los.

Sota l'experta vigilància d'aquests homes, que més d'un moment han exposat llur vida per salvar un objecte valuosíssim, artísticament, culturalment i històricament parlant, s'han anat descobrint biblioteques, algunes de les quals arrabassen el valuós cost de més d'un milió de pessetes, i de l'existència de les que ningú no en tenia esment, pel fet que els seus posseïdors les amagaven de la vista de tothom. Retauls d'una edat antiga formidable, quadres de pintors de fama, escultures, estàtues, llumeneres, moblatge i fins edificis als quals ningú no hi donava importància, han estat catalogats per aquests homes com a coses dignes de guardar-se i conservar-se i retocar el que sigui per a passar-ho després als Museus pertinents, com a patrimoni exclusiu del poble...

Com deia el cronista del periòdic, la labor d'aquestes brigades mereix la felicitació de tota persona que estimi les manifestacions de l'art i la cultura, perquè elles han estat les que faran veure al poble objectes d'incalculable vàlua, no material sinó espiritual, que fins ara l'error, o potser una mesquina de pensa d'uns homes, no els permetia veure. I això es deu, per què no dir-ho?, a uns catalans que amb el seu treball han desvetllat tantes ànimes aragoneses dormides en aquestes qüestions.

JOAQUIM GRAU LATORRE.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

ACROSTIC

.	a	.
.	e	.
.	i	.
.	o	.
.	u	.

FUGA DE CONSONANTS

ROMBE

VAGA DE VOCALS

M.m.r..s s.ns. c.st.ll
t. l.s pl.nt.s .l cl.t.ll

LOGOGRIF NUMERIC

123456789	Carrer de Barcelo-		
43997218	»	»	» [na
4726193	»	»	»
361279	»	»	»
91663	»	»	»
7919	»	»	»
436	»	»	»
54	»	»	»

T A R J A

Teresina Claridad

Lloà

Combinar degudament aquestes lletres fent de manera que donin el nom d'una popular sardana.

Solucions als "Entreteniments Instructius"

publicats al núm. 55

Conversa: *Blai*.

Tarja: *Cançó d'amor i de guerra.*

Logogrif numèric: *Llagostera*, *Terrassa*. *Tàrrega*, *Tarròs*,
Seròs, *Sort*, *Ger*, *All*.

Terç de lletres: *Pep, ema, pap.*

Acròstic: *La mòmia, el cigar puro, la prenyada, cap de mort, el bisbe, la roca dels llamps, montgròs, els frares encantats, la talaia, el cavall Bernat*

AQUEST NÚMERO HA PASSAT PER LA CENSURA